

UKRAINA

UND IHRE

INTERNATIONALE POLITISCHE
BEDEUTUNG.

VON

HOFRAT D^r. J. PULUJ,

HOCHSCHULPROFESSOR IN PRAG.

PRAG, 1915.

KOMMISSIONSVERLAG VON J. G. CALVE.

R. U. K. HOF- UND UNIVERSITÄTS-BUCHHANDLUNG KORNATSKÝ 1230 III.

**Передрук з книги
«Іван Пулюй. Збірник праць»;**

**за загальною редакцією професора
Василя Шендеровського.**

Київ: видавництво «Рада», 1996.

УКРАЇНА І ЇЇ МІЖНАРОДНЕ ПОЛІТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung

радник двору
доктор **І. Пулюй**,
професор університету в Празі
Прага, 1915
комісійне видавництво Й.Т.Кальве

“Бог поселив обіч нас найвойовничішу і найнепокійнішу націю, французів, та дозволив зростати войовничій схильності Росії, яка не була притаманна їй в такій мірі в ранніх століттях. Щупаки в європейському ставку заважають нам стати коропами, бо ми відчуваємо їхні колючки з обох боків, вони змушують нас робити зусилля, якого ми, мабуть, добровільно не проявляли б, вони змушують також нас, німців, до згуртованості”.

Промова Бісмарка з 6-го лютого 1888 року
“До становища в Європі”.

Як тільки на політичній арені Європи настав критичний момент для Росії, то одночасно повстало українське питання. Так було за часів гетьмана Виговського, який в 1659 році уклав Гадяцьку угоду з Польщею, згідно з якою Україна, будучи великим князівством, має об'єднатися в єдину імперію з королівською Польщею і великим Литовським князівством. Так і було за часів гетьмана Мазепи, який 1709 р. воював проти Росії в епоху Петра за незалежність України зі своїм союзником шведським королем Карлом XII, але зазнав поразки в битві під Полтавою. Потім ідея незалежності української держави знайшла теж прихильників серед західньо-європейських політиків і державних діячів, з яких ми називаємо тільки тих, що були в Німеччині: партії Бетманна-Гольвега і Гартманна-Бісмарка.

Також тепер, під час цієї великої війни, українська ідея зі стихійною силою пробивається на політичну арену. Для політичних кіл Німеччини ідея української державності була: в 1791 році – мрією, в 1854 році – дитячою

утопією, в 1888 – політичною потребою, а сьогодні сміємо вважати її кінцевою потребою так для Німеччини, як і для нашої монархії. (Тут під “нашою монархією” автор розуміє Австро-Угорщину. Ред.)

Перш ніж зупинитися на міжнароднім політичнім значенні України, бажано зорієнтувати німецьких читачів щодо історії України настільки, скільки є в цьому потреба, з тим щоб сформувавши думку про поширення влади московитського царату, після того як відбулося добровільне об’єднання України з Росією. Спочатку пояснимо, якою була Москва 260 років тому. Коли ми ближче познайомимося з розвитком Росії, то само собою виявиться, яке міжнародне політичне значення має або може мати Україна в теперішніх європейських стосунках.

До цього часу становлення Росії відбувалося шляхом “збирання” земель за рахунок межових держав, особливо цілих областей України, після того як було визнано їх вагомий значущість для поширення влади Московщини понад три століття тому.

Щоб зберегти перед світом видимість деякого права, московит присвоїв собі назву “Русь”, якою у попередні віки називалися Київське князівство, а потім Галицьке князівство разом з Волинським, і з цього утворилося і популяризувалося слово “Росія” – “Руська-земля”. Українці стали “малоросами”, а московити видавали себе “їхніми старшими братами” і називали себе “великоросами”. Теорія про “національну спільність” була готова, незважаючи на те, що обидва народи мають окремі мови, окремі культури і світогляди, і жодних спільних історично-політичних традицій, прагнень.

На основі такої фальсифікації історії “збиралися” “російські” землі, і тепер теж простягає московит свою руку до останніх решток українських земель у Галичині, Буковині і північній Угорщині, щоб і тут “визволити російський народ”.

Внаслідок безпощадного пограбування країн Московщина стала могутньою Росією, яка тепер становить небезпеку так для центральних держав Європи, як і, без сумніву, для всієї Європи. На питання Лібкнехта: “Чи має Європа стати козацькою?”, московит відповів “Так”, і теперішня війна стосується відповіді на це запитання.

Але подібно до того як будь-яка математична дія може бути зворотньою, то й становлення держави підлягає зворотньому процесу, і у теперішнім становищі в Європі постає, перед усім для Австрії і Німеччини, вимушена суворі потреба докласти всіх зусиль, щоб це призвело до зворотнього процесу розвитку Росії.

Слід докласти зусиль, щоб відокремити від цієї жахливої імперії ті землі, які були “зібрані” з певним наміром, і то не з національної і культурної потреби, а з тим, щоб знищити людську культуру, придушити і грабувати народи і щоб не допустити вирощувати коропів в європейському ставку.

Керуючись логікою історичних фактів, ми підходимо до питання ідеї української держави, яке вимагає звільнення України від російського ярма, тієї України, яка колись зі своїми запорізькими козаками була бастіоном проти московитів, турка і татар і тепер може стати твердиною проти “окозачування” Європи. Ця думка має бути ще детально обгрунтована і підкріплена історичними фактами. Але спочатку розповімо про Запорозьких козаків і їх потомків, теперішніх Кубанських козаків.

Запорожці відіграли дуже велику роль в історії України і Польщі, а народна муза оспівувала своїх героїв в численних думах і передала нащадкам. В усіх порівняннях вони були антиподом теперішнім російським козакам.

У культурних державах назва російський козак є зневажливою. Про його носія, московського неписьменного мужика, нам відомо, що цей молодчик, розмахуючи нагаєм, вривається в аудиторію російських університетів, щоб іменем царя зламати дух академічної молоді, яка прагнула до свободи від жорстокого насильства, ще жорстокішого деспотизму, що зобов'язував його за всяке поринання до світла і повітря бити беззахисних людей: чоловіків, жінок, дітей навіть на вулицях російських міст. У царській Росії російський козак є головною опорою деспотичного насильства проти волелюбних прагнень всіх народів, включаючи і російський народ. За межами Росії він є подвійним варваром.

Зовсім інші були українські козаки, запорожці. Щоб їх характеризувати, ми зішлемося тільки на два історичні свідчення.

За повідомленням невідомого польського сучасника XVI сторіччя, запорожці з'являлися на Україні перед кожним запланованим походом проти турків і татар і закликали до боротьби з ворогом багатозначними словами:

“Хто за християнську віру бажає бути посадженим на палю, хто хоче бути почетвертованим, хто готовий за святий хрест знести всі муки, хто не боїться смерти, той нехай іде з нами. Не треба боятися смерти, ти її не зможеш уникнути. Таким є життя козаків.”

(П.Куліш, “Історія воз'єднання Руси”, том 1, ст.68).

Інше історичне свідчення з року 1575 дає нам незнатний, але шляхетний поляк геральдист Папроцький, котрий у своїй книзі “Паноша”, в оді “До поляків”, описує добродієність і хоробрість українських козаків у боротьбі з турками і, між іншим, говорить:

“Він виступає проти Польщі незліченною юрбою,
Але могутня рука рутенця його відбиває.
Всі вони Коклеси, як колись хоробрі римляни,
Або Курціуси, всі вони – герої.
Кожен із них, борючись і б’ючись з поганинами,
Попадає часто-густо в неймовірні небезпеки,
І оскільки вчиняли вони щось дуже корисного,
То й слава для всіх вас росла, все росла”.

Ці історичні свідчення характеризують військовий дух цих воїнів, волелюбних героїв українського народу, і цим духом пояснюються величезні військові успіхи, які запорожці здобували у війнах проти московитів, турків і татар і теж проти польського рабства у надзвичайно кривавих битвах за волю.

Свій головний військовий табір, названий Січчю, запорозькі козаки розташували у нижній течії Дніпра біля “порогів”, у важкоприступній місцевості. Цей головний військовий табір став для всіх українців військовою академією, де молоді люди, часто сини магнатів, навчалися військовому ремеслу у боротьбі проти турків і татар. Запорожці були військовим орденом, подібним до лицарів Мальти, і “запорожець” було почесним званням, звідси часто “козак-лицар” у народніх піснях.

За поміж військових подвигів запорожців слід виділити хоча-б блискучу перемогу під Можайськом, де вони 1618 році врятували польського претендента на царський трон у Москві Владислава, сина короля Сигизмунда III, і звільнили з російської облоги від неминучої загибелі польське військо; славні вчинки під Хотином на Дністрі, на кордоні Галичини, де вони 1621 року допомогли польському війську у вирішальній перемозі проти щораз більших сил турків і татар.

Військовий дух українських козаків пояснюється блискучими успіхами українського народу, який під час визвольної війни під керівництвом гетьмана Богдана Хмельницького в 1648-1654 рр. звільнився власними силами від трьохсотлітнього польського поневолення.

Українські козаки були спочатку могутнім і конечним фактом заселення широких степових земель на Дніпрі і берегах Чорного моря та бастіоном польської імперії, безпосередньо, також Європи проти турків і татар.

Пізніше запорозькі козаки поставили себе поза законом і утворили державу в державі – Козацьку республіку, яка була цілком суверенною у своїх рішеннях щодо війни з турками, яку вважали своїм життєвим кредом. Вони були оборонцями людських прав українського народу і своєї свободи від зовнішніх та внутрішніх ворогів.

Після того як Україна позбулася польського поневолення, вона уклала за гетьмана Хмельницького з московським царем союз, своєрідну федерацію самостійної козацької республіки на основі Переяславського договору 1654 року, при цьому було скріплено клятвою царя суверенні права гетьмана, який вибирався вільно козаками на все життя, але звання якого не було спадковим.

Україна в жоднім разі не була об'єднана з московитською імперією в одну органічно спільну державу, вона була лише, як говорилося у зверненні царя до українців, “взята під Нашу високу руку і зобов'язується Нам, Нашому сину і його нащадкам служити”, отже, визнавала царя як свого володаря, але тільки за умов, які конкретно були описані в угоді. Україна відповідно до угоди не мала спільних державних інституцій із Московщиною; вона утворила абсолютно автономні “землі гетьманського режиму” на відміну від “земель російського режиму”. Московський уряд провадив службові зносини з гетьманським урядом через “Посольський приказ”, який відповідав Службі Закордонних Справ, а потім через “Иностранную коллегию”. Отже, зносини здійснювалися так, як з чужоземною країною.

Автономна Україна отримала власну державну адміністрацію, своє законодавство, свою судову систему, військо, церкву, школи. Вільно обраний гетьман, голова козацької республіки, якому належала найвища військова і цивільна влада, всі посадові особи не потребували жодного підтвердження з боку царя. Згідно з угодою гетьману надавалося навіть право дипломатичних стосунків з іншими державами, і цим правом успішно користувалися, тобто права автономної України були значно більші, ніж теперішні права Угорщини в нашій монархії.

Союз республіканської держави з деспотичною монархією був надто неприродним об'єднанням, щоб він міг існувати вільно і надалі без втручання і боротьби. Українська нація була дуже пов'язана з грецькою і західно-європейською культурою, щоб з легким серцем підкоритися силі азійського

деспотизму. У деяких містах були “вигнані палицями” московитські бояри, які прибули для приведення до присяги людности. Митрополит Київський і архімандрит Києво-Печерської Лаври заявили, що вони “краще помруть”, ніж дадуть цареві клятву. Також запорожці відмовилися від присяги, і духовенство не хотіло визнати владу Синоду. Договір з Москвою розглядався як крайня потреба, від якої неодноразово намагалися звільнитись.

Але особливі умови вирішили боротьбу з Московією не на користь республіки Україна. Російські царі скасували суверенні права гетьмана, ліквідували самостійне козацьке військо і замінили його 28 кавалерійськими полками, а кожен протест придушувався підступним вбивством і тюрмою. Цар Петро I був тим, хто ліквідував звання гетьмана і, таким чином, автономію України. Його воля була на те, щоби обраного гетьмана Полуботка не затвердити у гетьманському званні, і той знайшов голодну смерть у в'язниці.

Згідно з наказом жорстокого царя тисячі вільних українців були примусово використані на тяжких роботах побудови каналів і осушенні боліт на Неві і спорудженні нової царської столиці — Петербургу, — де вони цілковито виснажувалися від смертельної перевтоми з тяжкої праці. На кістках українських козаків був закладений фундамент імперської столиці і російської морської держави. Російські царі ніколи не шкодували українського людського матеріялу. Те ж саме робить теперішній цар, в ім'я якого женуть російські полки під картечню на ворожий фронт.

Великий український поет і мученик Шевченко за свою свободолюбиву ідею і любов до свого багатостраждального народу мусів розплачуватися 10 роками заслання на каторжній військовій службі в Оренбурзі, а потім в Новопетровську на Каспійському морі. В його поемі “Сон” гетьман Полуботок згадує свого вбивцю такими словами:

Атим часом тихо, тихо
Та сумно співає
Щось такеє невидиме:
“Із города Глухова
Полки виступали
З заступами на лінію,
А мене послали
На столицю з козаками
Наказним гетьманом!
О Боже наш милосердний!

О царю поганий.
Царю проклятий, лукавий,
Аспиде неситий!
Що ти зробив з козаками?
Болота засипав
Благородними костями;
Поставив столицю
На їх трупах катованих!
І в темній темниці
Мене, вольного гетьмана,
Голодом замучив
У кайданах. Царю! царю!
І Бог не розлучить
Нас з тобою. Кайданами
Скований зо мною
Навіки-віки.

Гетьман Полуботок і його коронований убивця залишаться для України “навічно” скованими і навіть Бог не зможе розірвати ці пута. Так говорить невмируща душа українського народу!

Гідно стояти на стороні деспота була готова Катерина II, яка поставила “Першому” пам’ятник, який описує поет у “Сні”, і носить назву: “Первому – Вторая”.

Це була цариця, яка знищила останній залишок свободи. Через 121 рік з часу з’єднання України з Московщиною вона наказала зруйнувати останню твердиню самостійності України, головний військовий табір Січ на Дніпрі.

Могутність турецького султана була вже зломлена за допомогою Запорозжців і його союзник, татарський хан в Криму, був придушений. Тепер видавалось російському уряду, що допомога козаків є більше непотрібною і навіть зайвою; тепер видавалися розпорядження, що Мавр зробив свою справу і може собі йти. Та й існувала думка, що запорожці є вірні захисники свободи українського народу і, отже, “державно-небезпечні” елементи. Крім того, вельмож цариці вабили великі степові землі запорожців, які вона хотіла мати в своїх руках. Для цієї мети потрібно було зруйнувати Січ.

Щоб здійснити плян знищення, цариця відправила могутнє військо під проводом генерала Текелі проти запорозьких козаків, які нічого не підозрювали. Частина військ зайняла поселення запорожців у степах, друга частина обложила

Січ в день Пресвятої Трійці 1775 року. Текелі звелів повідомити козаків, що Січ за наказом цариці має бути зруйнована і вимагав від них підкорення. Частина запорожців не хотіла про це чути, але ті, які вбачали безплідність опору проти ворожої навали, вирішили відправити на переговори кошового отамана Калнишевського і його штаб. Вони були привітно прийняті Текелієм, але після цього він наказав їх арештувати. Спочатку вони були доставлені до Петербургу, а потім кинуті до в'язниць в різних віддалених місцях.

Доля Калнишевського була найтяжчою, його спочатку доставили в Архангельськ, а потім замурували його у в'язниці Соловецького монастиря на острові у Білому морі серед льодової півночі, де він провів у муках 25 років.

Його в'язницею була яма, завширшки два, а завдовжки три кроки, без печі і вікон, з вузькою щілиною в товстій стіні, через яку мученику передавали хліб і воду. Не можна збагнути, як міг нещасний так довго витримати такі муки!

Під кінець свого життя (1801) одержав Калнишевський волю від царя Олександра I, але він уже осліп і не хотів повертатися на батьківщину. 1803 року помер, коли йому виповнилося 112 років. До кінця свого життя він не відмовлявся від свого звання, навіть демонстративно підписав протокол про своє звільнення як "отаман Запорізької Січі", яка на той час вже не існувала. Він вічний символ величі духовної сили українського народу, яка не може бути переможена жодною силою і досі не була переможена. Вона як і всяка сила не піддається руйнації, і ще настане день, коли нарід завдяки цій силі святкуватиме визволення від російського поневолення. Можливо, цей день уже близький.

Це є лише маленька картина з довгої страдницької історії українського народу, землі якого "збирав" царат і ошаслилював московською культурою.

Текелі пограбував і зруйнував Січ так, що каменю на камені не залишилося, а володіння Запорозьких козаків були подаровані любимцям цариці. Частина запорожців, яка не хотіла жити під московською владою, втекла на своїх човнах Дніпром у Чорне море, щоб там знайти захист від християнської цариці, і випросили собі дозволу на поселення на турецьких землях. Султан дозволив запорожцям поселитися у гирлі Дунаю і таким чином повстала нова Січ, де запорожці провадили вільне і задоволене життя; але їм тяжко було брати участь у боях турків проти християн, внаслідок чого частина козаків повернулася згодом на батьківщину.

Примежні землі були заселені втікачами з Дунайської Січі, які покинули Україну через ненависне кріпацтво.

Через півсторіччя вдалося Росії заманити частину Дунайських козаків знову в Україну. Вони поселилися на Озівському морі, на річці Кубань і їхніми нащадками є сьогодні Кубанські козаки.

До них втікали знову багато незадоволених із України і їхня кількість все зростала. Але з часом їхні права теж були обмежені, і крім цього, їх змішували з московитськими елементами. Незважаючи на це, і сьогодні у пам'яті Кубанських козаків зберігаються колишні битви за волю українського народу. Можливо, вони ще зіграють роль у визволенні України.

За допомогою з'єднання України з московитським царатом був закладений наріжний камінь для дальшого розквіту влади і збільшення імперії, міжнародне становище якої до цього було таким жалюгідним, що польські королі і королівські синки могли подумувати про захоплення царського трону в Москві. Завдяки багатствам України, її географічному положенню, і, що не є останнє, мускулястій силі досвідченого у війнах українського народу, Росія завжди збільшувалася за рахунок загарбання території України, і з цього часу вона стала велетнем, який тепер володіє шостою частиною світу.

Але за всі ці великі жертви російські царі погано розплатилися з українським народом. Вони ліквідували самоврядування країною і ввели 1783 року кріпосне право, яке тривало до 1861 року. Українські школи були зліквідовані, церква була позбавлена верховної влади патріярха в Константинополі, його права зневажались, церква була підпорядкована священному Синоду в Петербургу і таким чином церква стала сліпим зряддям російського уряду. Українська шляхта була пограбована у своїх маєтках і вигнана з країни або зросійщена.

Український поет Шевченко не зміг простити великому гетьманові Хмельницькому, що той здійснив велику справу визволення України, але через союз з московським царатом сам зруйнував свою працю.

Але у світлі історичної правди потрібно визнати, що не було абсолютної довіри Хмельницького до царату, а була політика опортунізму, яка спиралася на тодішніх міжнародні стосунках, яка змусила гетьмана домогтися і здійснити приєднання України до Москви. Красномовний доказ правоти цього рішення є перемовини Хмельницького з Туреччиною, Швецією, Семигородщиною і Валахією з метою спільної війни проти Московщини і Польщі.

Не без інтересу можна тепер довідатися, що після достойної уваги статті Шумана в газеті "Hamburger Echo", ніхто інший як сам Кромвель застерігав українську республіку найсерйознішим чином від союзу з московським царатом. Англійський державний діяч знав уже тоді, чого можна очікувати від обіцянок

московського царя щодо автономії. Історія визнала правоту Кромвеля. Від автономії козацької республіки не залишилося й сліду: *Nec locus, ubi Traia erat* (немає місця, де Троя була).

В наш час московитська руйнівна робота увінчалась жорстоким царським указом з 1876 року, відповідно до якого заборонялось друкування книг і газет українською мовою, навіть народніх пісень, під загрозою великих штрафів. В Росії святе Письмо має право розповсюджуватися 42-ма мовами і діалектами, але Біблія українською мовою була заборонена, незважаючи на мої неодноразові намагання і звертання моєї приятельки, письменниці пані Куліш до цариці. Деспотичний царат хоче позбавити душі українського народу, він грабує у нього його останнє і найдорожче багатство – мову!

І тепер під час вторгнення Росії у Галичину московитські орди “царського визволення” під проводом Текелі II, Миколи Миколайовича, знищили всю культуру українського народу. Переслідувався кожний слід українського життя, розпущено школи, в один день були пограбовані інституції, музеї і бібліотеки, національне багатство стало здобиччю. Усі культурні й політичні досягнення мусіли бути зліквідовані і Галичина зросійщена. Наших патріотів гонили як полонених, нарід пригноблювався і страчувався на місці, хто відмовлявся надавати допомогу для копання земляних укріплень.

Перед лицем цього варварства і знищення людських культурних цінностей, перед лицем кров’ю поллятих полів, задимлених міст і сіл, і проклинаючого люду, який тремтів у темних будиночках і вбогих ямах від сваволі московитських орд, який гинув від голоду, перед лицем всіх цих нужд і гекатомбів російських вірнопідданих, які даремно жертвували собою, цар Микола, насміхаючись над усякими пристойностями, насмілився в’їхати до Львова і потім Перемишля як “визволитель”. Цей деспот, під чийм іменем Україна стала рабинею, вийшов на балькон будинку намісника, щоб ошчасливити своєю промовою “визволений російський народ в Галичині” і проголосити себе перед своєю поліцейською командою, яка його мусіла охороняти, і натовпом найманців, господарем “прикарпатської Росії”!

Яке безглуздя претендента, який не усвідомлював своєї гідності ні як монарх, ні як людина, який оголосив світові брехню безсовісних проросійських політиків і дипломатів про звільнення “російського народу в Галичині”!

Не як визволитель був в Галичині лицемірний переможець цар Микола, а як найвища посадова особа московитської ненаситної ненажерливості і рабства, проклятий усім українським народом, а також своїми поневоленими

українськими вірнопідданими, які чекають з пристрасним бажанням на своє визволення від ненависного московитського ярма.

Тепер, після великої поразки російської армії у Галичині і після відвоювання Перемишля, Львова і історично славного Галича нашими переможними союзними військами, Кліо вписала в золоту сторінку австрійсько-української історії епізод, який дещо нагадує нам пам'ятний епізод із історії цієї ж країни, який мав місце 700 років тому.

Після смерти правлячого князя Романа 1205 року якийсь князь Мстислав хотів захопити непрошено володіння Галича, тодішньої могутньої столиці однойменного українського князівства. Але сильні бояри вивели князя за місто на погорок, що називався Галичина могила, показати йому звідтіль місто і жартуючи сказали: “Отже, ти, князю, сидів на Галичиній могилі, а це все одно, що ти князував у Галичі”.

Цар Микола подібний до того непрошеного гостя. Невблаганна доля дозволила собі подібний жарт теж з царем-визволителем на галицькій землі, яку він дуже хотів мати у своїй колекції земель.

Поневоленням України “Першим” і руйнуванням Запорізької Січі “Другою” московит остаточно проклав шлях до Чорного моря і на Балкани. Але цим він не задовольнився. З властивим йому ненаситним хижацтвом тепер він простягає благодійну руку до останнього залишку українського народу у східній Галичині не для того, щоб його визволити, а для того, щоб його задушити. Крім того, зі своєю нахабністю московит прагне прокласти собі шлях через руїни і гори трупів від Австро-Угорщини і Німеччини до Константинополя і Балкан, а звідсіль до Середземного моря і до світового панування!

Особливі соціальні, політичні, культурні і релігійні умови у сусідніх державах сприяли московитському царату протягом трьох століть збільшенню його до немисленних розмірів і поширенню влади, але змінені обставини, які привели з часом до великого напруження у цілому світі і тепер розрядилися у кривавій світовій війні, в якій мільйонні армії борються одна проти одної, без сумніву з потреби необхідності встановлять розумну межу для надмірного росту влади царату, через який опиняться у небезпеці культура центральних держав і існування їхніх народів.

Але ця розумна межа, за нашим переконанням, може полягати в тому, щоб Україна здобула свою самостійність. Лише внаслідок приєднання України з Московії утворилася надмогутня Росія, і тільки через визволення всього

українського народу з російського рабства може стати Росія знову Московією, азійською імперією.

Щоб обґрунтувати наступне твердження, ми пошлемося ще на думку прекрасного знавця історії України і Росії Куліша і на висловлювання російського публіциста і політика Каткова.

Про міжнародне політичне значення України висловлювався Куліш у своїй цікавій книзі “Хуторна поезія”, яка з’явилася у Львові 1882 році. Після того як він описав нестерпне гноблення українського народу в Росії, він утішав своїх співвітчизників і надихав їх до витримки такими словами:

“Ми не є неповноцінною нацією, хоча наші сусіди у своїй високомірності нас не помічають. Уже тому ми не є незначними, тому що до тих пір, докіль стояли ми за Польщу, під пятою в ляха ізвивалась Москва, а як почали стояти за Москву, стала тогді Польща пищати під пятою в Москаля.

Ми не є неповноцінними і тому, що ми дали польській імперії і Московії високорозумних осіб, магнатів і письменників, і все ж таки не прийняли чужого, як це зробило наше дворянство.

Але велич української нації розкрилася особливо в тому, що вона спромоглася після втрати своїх церковних, політичних, військових і наукових діячів породити нову самостійну літературу і це викликало у могутніх захисників єдності Росії не мале занепокоєння.”

Надамо тепер слово Каткову: “Польська революція – це зміст його висловлювання, дослівного тексту нема у нашому розпорядженні – є ніщо в порівнянні і з національним і літературним рухом на Україні. При спалаху якоїсь польської революції Росія могла би втратити в найгіршому випадку одну провінцію, але якщо прорветься національний і літературний рух на Україні, то це влучить Росію в саме серце, тому сепаратистський рух українців має бути придушений”.

Із висловлювань Куліша і Каткова напрашується такий висновок: якщо має бути протиставлена дійова заслона проти загрозливої сили російського велетня, то в інтересах найбільш можливої стабільності миру в Європі має бути звільнена Україна, ця основа розвитку російської влади. До того ж ще є і етична основа: тому що століттями пригнічений український народ має право на гідне людське життя і на вільний культурний розвиток, значно більше право, ніж його може мати Албанія, і домагання такого права він ставить не вперше.

Без польської, чи якоїсь іншої провінції, російський велетень надалі залишився би могутньою, небезпечною Росією, щупаком в європейському

ставку з коропами, але без України, територія якої з 30-мільйонним населенням у півтора рази більша, ніж Німеччина, Росія стала би такою, якою була: московитським царством, яке могло би і далі плекати свою культуру, а поширюватися там, де для цього знайде придатне місце.

Після приєднання України до Московщини ця імперія неписьменних, яка дивилася на “гнилий Захід” завжди з презирством і ізолювалася від нього, здобувала свої багатства і державне положення в Європі не зброєю духу, не культурною працею, не промисловою і народногосподарською діяльністю, а підкоренням, інтригами, віроломністю, зрадами і шахрайством, грабежем, вбивством і гнобленням поневолених народів. Велика російська імперія стала справжньою, як це стало приказкою, “тюрмою народів” у цілому світі.

В цій імперії є зібрані духові сили шостої частини світу і людство має право вимагати, щоб ці сили змогли визволитися і співпрацювати у подальшому розвитку людської культури.

Дотепер потенційна енергія народніх сил Росії застосовувалася лише для того, щоб культурним державам і іншим народам світу дати “відчути свої колючки у боці”, їм погрожувати, а за слушної нагоди по-зрадницькому на них напасти. Цар Микола, “визволитель”, який хотів визволити “російський народ” у Галичині, був ще до недавнього часу прославленим апостолом миру, який усьому світові помахував пальмовою гілкою миру і намагався його загіпнозувати, і в той же самий час московит озброювався до війни з Японією і іншими державами, і протягом усього врядування цього апостола миру потрясіння на Балканах дозволяють чітко зрозуміти, які злочинні наміри переслідував московит своїм лицемірним “слов’янофільством” і ще продовжує переслідувати. Щоб досягти своєї мети, як це яскраво висвітлила кривава історія Балкан і, зрештою, катастрофа у Сараєві, для московита наймане вбивство князя є бажаною зброєю! *Тому в інтересах культури і цивілізації Європи і всього світу встановити могутній бар’єр грабежу країн і сліпій руйнівній силі європеїзованого монголізму. Для цього мають бути вивільнені зв’язані духові сили поневолених народів у російській імперії і має бути прокладений шлях для вільного розвитку їхнього національного життя і культурної самостійності.*

Поневолені народи Росії мають бути звільнені і зорганізовані у самостійні держави. Але найзначнішим для здійснення цієї високої мети, для встановлення тривалого миру в Європі може бути тільки самостійна Україна. Самостійність України є, на наш погляд, ключем для мирного дому Європи.

Завдяки самостійній Україні московитський царизм був би витіснений з Чорного моря, з Балкан, з цієї російської арени і чаклунського котла Європи, і з Дарданелл, і тим самим було б знищено зазіхання Росії на всесвітнє панування. Інтриги російської дипломатії обмежувались би вузькою областю, манія визволителя російських царів була би позбавлена ґрунту, і власне цим для Європи була би забезпечена більша стабільність державних стосунків і довший мирний період для культурної, індустриальної, народньо-господарської і наукової роботи.

Українська держава, яка знову встановилася на просторах полях по обидва боки Дніпра і берегів Чорного моря, могла би об'єднатися як федеративна держава з Австро-Угорщиною у спільну монархію "Велика Австрія", де окремі народи можуть жити як вільні народи. У Великій Австрії для різних народів настав би час інтенсивного розвитку їхніх національних культур, що надало би могутнього імпульсу подальшому розвитку культури нової Європи.

Через власне недбальство і нехтування прогресу "гнилого Заходу" Росія занапастила духовні, матеріальні і ідейні інтереси своїх народів, які потрібні для людини, а внаслідок цього величезний антагонізм державних сил і народних прагнень у Росії настирливо вимагає радикальної санації від теперішньої світової війни. Чим довше з цим зволікають, то тим більше проявляється ця вимога.

Самостійність України є гордійовим вузлом, під замком якого перебувають не тільки гарантія миру в Європі, але теж гарантія національних прав народів Австро-Угорщини й усього німецького народу. Світова війна має розв'язати цей гордійов вузол.

Що стосується майбутніх перетворень в Європі по війні, то українці не покладають ніяких марнославних ілюзій. Вони знають, що розумні керівники держав ведуть і можуть вести політику інтересів. Жодна велика держава не може довготривало вести політику народу усупереч його інтересам. Росія веде державну політику, а не політику інтересів своїх народів, вона веде господарство на престиж і мусить колись розоритися. Ганебні успіхи Росії у війні проти малої Японії, сумнівні дипломатичні і стратегічні успіхи на Балканах і досі великі поразки у Галичині і в російській Польщі, а також гіркі розчарування в середині російської імперії і, не востаннє, спорадично спалахуючі вогнем виверження пекельно гуркітливої Росії є безпомилкові ознаки того, що царська імперія "розколнується", вона вже зсовується похилою площиною.

Українці знають, що у минулому Україна мала не зі Сходом, а з Заходом і Півднем спільні культурні, народногосподарські і політичні інтереси і у майбутньому може мати, що обопільність народних інтересів утворює здорову основу для створення нової Європи і для міжнародного положення України – “Ми не є неповноцінною нацією”.

“Народи ведуть війну один проти одного, певно, з ненависти” – сказав Бісмарк – “але з любови ще аж ніяк не було, щоб один народ жертвував собою ради іншого”. Не з любови будуть домагатися центральні держави, Австро-Угорщина і Німеччина самостійности України, а в своїх власних інтересах, які, на щастя, збігаються з інтересами українського народу.

На цій основі спільних інтересів, а також на основі успіхів теперішньої війни, в якій з ентузіазмом беруть участь українські легіони і своєю мужністю заслужили високе визнання “як елітарне військо”, українці надіються на визволення всієї російської України і на її з’єднання з Австро-Угорщиною в одну державу, в якій не буде ніяких гнобителів, ніякої пригнобленої нації. Українська нація у даний важливий момент не злякається будь-яких жертв, щоб нарешті скинути з допомогою союзної армії центральних держав ненависне московитське ярмо і здобути волю для життя.

Це є ідеал української інтелігенції, на який вона може надіятися від теперішньої війни і майбутнього миру.

Що стосується миру, то наша інтелігенція думає, що мир приніс би нашим союзним державам лише багато мільярдів і ще одну або дві провінції, скажімо як Курляндію чи російську Польщу, що не є еквівалентом за великі ріки пролитої крові і за невимірно великі жертви людей. Високою метою і ціною майбутнього миру може бути тільки встановлення якнайдовшого миру і цілковите усунення московитської небезпеки для німецького народу і для народів австрійської і угорської монархії, які хочуть жити і дихати.

Але встановлення такої безпеки може бути досягнуте лише завдяки звільненню українців, які завдяки щасливому географічному розташуванню країни на Чорному морі, багатих корисних копалин країни і своїх історичних традицій, покликані стати твердинею Великої Австрії і Німеччини проти московизму, подібно тому, як вони були в ранішніх сторіччях твердинею проти монголів, турків і татар.

Люди не можуть бачити Божого провидіння, але ми не можемо ігнорувати переконання, що Росія після миру, якщо вона залишиться на неурізаній території України, піде, очевидно, війною проти нас щонайпізніше через десять років, як

це було після японської війни, за умов, які можливо будуть для нас не такими сприятливими, як тепер.

У випадку нової війни між Росією і центральними державами, без сумніву, не буде бракувати і інших європейських щупаків і їхніх союзників, і якщо ми будемо розбиті, якщо переможні вороги стоятимуть у Відні і в Берліні, якщо ми будемо змушені прийняти їхні умови, то що б це за умови були?

Стосовно Франції великий німецький державний діяч відповів на це питання на засіданні рейхстагу 11 січня 1887 року так: “Я зовсім не кажу, — сказав Бісмарк — про питання грошей, хоч французи не так поблажливо поводитися би з нами, як ми з ними поведимося. Такого поміркованого переможця, як християнський німець, вже не існує в світі. Що до цих самих французів, під пануванням яких ми страждали з 1807 по 1813 роки і які давили нас до крови, ми були би так, як кажуть французи: *Saigner a blanc*, що означає, спускай кров досі, доки вся не вийде, для того, щоб скинутий ворог ніколи не встав на ноги і в наступні тридцять років навіть не зміг би подумати про можливість протиставити себе переможцеві. Це ми могли би зробити з таким же успіхом в 1870 році, як це зробив Наполеон в 1807 і пізніше, якщо б ми лише вдавалися до державного керівництва без моралі і права, як до цього звикла войовнича Франція, а не до християнського способу мислення. Якщо ви прочитаєте розповіді старих людей того часу, якщо б ви, як і я ще у своєму дитинстві, вислухали безпосередньо розповіді селян, землеробів і поміщиків про страждання від іноземного панування в країні — я думаю, що ви теж би стали боятися найвіддаленішої можливості, що подібний стан знову може наступити.”

“Але гроші є найменше; потрібно було б турбуватися про те, щоб німецька імперія не залишалася такою сильною, як вона є. Виходячи з Райнського кордону, у нас відняли би від Райну стільки, скільки могли б; я не думаю, що задовольнилися би Ельзасом і Лотарінгією, а вимагали б ще раз стільки ж (*alterum tantum*) до низу Рейном. І це не задовільнило би: перш за все вимагали би створення королівства ГанOVER. Без сумніву ми б втратили Шлез-віг до Данії. Нам дуже тяжко ставити обтяжливі і складні умови у Польщі, коли не згідні з Росією, і ця згода, на мою думку, не властива для Франції. Але нам і надалі могли би ставити умову, що Франція є гарантом тих прав, які король Пруссії повинен забезпечувати своїм польським підданам. В цій гарантії можна би ще далі йти в інших напрямках.

Я більше не хочу простежувати це; я лише хочу показати вам ту можливість, на яку ми наражаємося у випадку невдалої війни. Ви вважаєте це перебільшенням?”

Що прийняті Бісмарком умови миру французького переможця, які він би продиктував, не були перебільшеними, довів один із невмирущих Паризької академії письменник і патріот Моріс Барре, який розробив проект умов миру, що мають бути пред’явлені обидвом центральним державам.

Умови стосовно Німеччини є такі: воз’єднання Ельзасу і Лотарінгії з Францією, відрив лівої Райнської межі з Майнцом, Бонном і Кельном від німецької імперії, передача частини від Вестфалії до Бельгії і від східньої Прусії і західньої Прусії до Росії. За його пропозицією твори мистецтва німецьких галерей мають бути перевезені до Франції, воєнні відшкодування мають бути сплачені в розмірі німецької річної потреби для армії на невизначений час, який залежить від волі французького народу, німецький військовий бюджет припиняється, німецька армія розпускається, а службу громадської безпеки переймає на себе поліція. *Saigner a blanc!*

Опис Бісмарка ми тепер можемо продовжити щодо російської перемоги і доповнити, що московитський переможець теж діятиме, без сумніву, за принципом *Saigner a blanc* і буде прагнути відтіснити Німеччину від моря і зменшити її до карликової держави. Він силою приєднає Балтійську провінцію, Пруську Польщу і Пруську Сілезію, і у “неділимій” російській імперії поводитиметься з Німеччиною як з “державно небезпечним елементом” і гнобити так, як він гнобитиме український нарід. Як житимуть німці у “святій” Росії, свідчать страхітливі німецькі погроми, які відбулися останнім часом у Москві, в яких загинуло біля 500 німців.

А тепер ми ще запитуємо: яке майбутнє відкриється для нашої монархії у випадку невдалої війни? Яке рішення прийме московит, якщо він увійшов би у Відень як переможець? *Vae victis!* (Горе переможеним! (Ред.)) Наша кохана батьківщина не знайде помилування у нього! Австрія зникла би з мапи Європи, як зникла Україна, і її чудові землі під “протекторатом” Росії мали би долю нещасної України!

Про теперішні російські військові цілі дає нам інформацію мапа Європи, яка “дозволена” російською військовою цензурою, яку можна було бачити, за повідомленням М.Вальдманна, у вітрині книжкової крамниці Г. Альтенберга і К° у Львові. За цією мапою переможна Росія охоплює Галичину, Буковину і північну Угорщину. Кордон простягається для “чисто російської” території до

самого Сяну і до Віслока і також до джерельної області Дунайця, переходить Карпати і проходить уздовж вододілу, який відділяє територію Карпат від західних притоків Тиси. Південну межу російщення утворює горішня частина Тиси до міста Токай і притоки Вісли. До цієї “чисто російської” території приєднується “королівська імперія Польща”, під російським пануванням і охоплює в Галичині Тарновську і Краківську губернії і з російською Польщею, і теж зі східною Прусією і Пруською Сілезією об’єднані в одну адміністративну одиницю. До Польщі приєднується “північно-слов’янський союз”, який складається з частини австрійської Сілезії, Моравії, Богемії і північно-західних угорських адміністративних одиниць (комітатів) — само собою зрозуміло, під російським “протекторатом”. Сербія, Хорватія, Словенія, Країна, а також південна Угорщина утворюють спільно з Болгарією і Чорногорією “південнослов’янський союз”, який точно так само перебуває під російським “протекторатом”, межує безпосередньо з Росією, оскільки ця частина перебуває у володінні Дарданелл.

Отже, це була би приблизно доля обох союзницьких центральних держав у випадку майбутньої переможної війни-реваншу французів, росіян і їхніх союзників!

Тому ми думаємо, що тепер в цей великий і рідкісно історичний момент, у дні страшної суворости величезних битв, переможні центральні держави в інтересах рівноваги і безпеки довготривалого миру в Європі мають прагнути спочатку відтіснити російську імперію до “матушки” Волги і Каспійського моря, і з цією метою визволити пригноблену Україну — одну з перлин Європи!

Російські царі своєю зрадою розтоптали ногами Переяславську угоду, укладену з вільною Україною і урочисто заприсягнуту, а тепер у Росії українська нація, яка в історії розвитку культури людства відіграла немалу роль, є не лише цілковито поневоленою, але й ведеться нищівна війна проти неї. Цій меті підпорядкований, в першу чергу, головний удар російської армії проти Галичини, Буковини і північної Угорщини, який, на щастя, завдяки геніяльному керівництву наших і союзних армій і українських легіонерів був переможно відбитий і з великими втратами для Росії і її союзників. Росія хоче тепер і хотітиме у майбутньому готувати братську могилу австрійським українцям, і тим самим і цілому багатомільйонному українському народу. Але могила України була би могилою для інших культурних народів Європи, германців чи слов’ян!...

З цієї причини нехай теперішня війна центральних держав буде “народною війною” у справжньому розумінні цього слова, визвольною війною поневолених напівазіятами давніх культурних народів, історичне минуле яких глибоко закорінене в європейській культурі. Нехай, нарешті, розірвуться ланцюги, якими український народ зв’язаний по руках і ногах, і нехай цим самим знову відновиться могутня твердиня супроти монголо-московських навал, і тільки тоді прийде палко бажаний мир!

Верховний глава католицького християнства Його Святість Бенедикт XV направив до воюючих народів і їхніх керманічів відозву щодо миру і закликає нації “покласти край страшному вбивству, яким уже рік знеславлюється Європа”, і припинити “проливати братню кров”!

У цьому заклику є місце особливої уваги, яке, неначе сповнений надії промінь світла, проникає в серця усіх поневолених народів, місце, яке стосується і має стосуватися не лише католицького, але й православного християнства.

“Якщо нації” — каже Його Святість — “понижені і пригнічені, то вони тремтячи несуть накинене на них ярмо і готують до визволення, передаючи з покоління в покоління сумну спадщину ненависти і спрагу помсти. Отже, чому ж уже зараз неупередженою совістю не зважити на права і справедливі домагання народів?”

Це чудове звернення папи з вдячністю сприймає православне християнство, особливо український народ, який крім 5 мільйонів католиків нараховує ще й 30 мільйонів православних і, який вже два з половиною століття пригноблюється Росією більше ніж будь-який інший народ і переслідується російською ненавистю, навіть в країнах нашої монархії. Як показало всьому світові вторгнення росіян у східню Галичину і Буковину, супроти українського народу ведеться Росією нищівна війна. Маючи на увазі цю нищівну війну, цю жорстоку Каїнову роботу в нинішній суворий час, у якому вирішується доля Росії і Європи, усправедлилюється питання: чи не на часі вже зараз з неупередженою совістю зважити на права і справедливі домагання поневоленого українського народу? Чи не в життєвих інтересах культурних держав Європи звільнити цей народ від смертоносних рук азятів? Це питання ставить весь український народ з сильною вірою у Божу справедливість і славноратні подвиги австрійської і німецької армій і своїх доблесних синів, усвідомлюючи власну незруйновану життєздатність.

Але подібно до всіх процесів світу закони природи стосуються також народів і держав, війни і миру. Шляхи їхнього виникнення і їхнього кругобігу визначено

наперед законами природи. Мир приходить, коли він має прийти, і за умов, які відповідають фактичному співвідношенню сил воюючих народів, їхнім військовим успіхам, а не побажанням окремих людей. Тому видається, що це — марна справа, коли кожний говорить про мир. І все ж таки!

Як гураган є масовий рух нескінченної множини нескінченно малих часточок, із яких кожна передає свій прогресивний і молекулярний рух на інші і сприяє таким чином загальній дії, так є напевно і з гураганом війни. Тому видається справедливим, коли окрема людина свої думки переносить на папір. Як молекулярний рух від частини до частини, так передається думка від особи до особи і діє все-таки суголосно для досягнення мети.

З цим переконанням і відповідно до афоризму: ми збираємо врожай з того, що наші предки посіяли, і сіємо, що наші нащадки будуть збирати, ми виклали тут думки, які відповідають ідеальним побажанням всієї української інтелігенції над Дністром і Дніпром. Нехай ці думки привернуть до себе увагу в керівних інстанціях і знайдуть розуміння, яке відповідає історичному моментові.

Українців проте закликаємо: Пам'ятайте пророчі слова нашого великого поета:

“Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро і гори!
І оживе добра слава,
Слава України.”...

“Суд” наближається, і коли настане слухний час, повстаньте, кайдани порвіте! Нехай буде сильною ваша любов до Батьківщини, і ви переможно витримаєте супроти цієї небувалої світової бурі. На те воля Божа!

Іван Пулюй
«Україна і її міжнародне політичне значення»

Передрук з книги «Іван Пулюй. Збірник праць»;
за загальною редакцією професора
Василя Шендеровського.
Київ: видавництво «Рада», 1996

Комп'ютерний набір – Наталії Гуменної.

© *Комп'ютерна макетування та верстка* – Анжели Катрич.

© *Дизайн обкладинки* – Анжели Катрич.

Формат 60x90/16. Обл. вид. арк. 0,9. Тираж 150 прим. Зам. № 2989.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.
46001, м. Тернопіль, вул. Руська, 56.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4226 від 08.12.11.